

MUAMMOLI KREDITLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH O'ZSANOATQURILISHBANK ATB MISOLIDA

Mirzaev Jamshid

70411302-Biznesni boshqarish

(Master Administration MBA)

Banking mutaxassisligi magistranti

E-mail: jamshidmirzaev431@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O'zsanoatqurilishbank ATB misolida muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshirishning dolzarb jihatlarini o'rganadi. Maqolada muammoli kreditlarning tijorat banklari faoliyatiga salbiy ta'siri, ularni boshqarishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar va bu boradagi mavjud amaliyotlar tahlil qilingan. Tadqiqotda muammoli kreditlarni identifikatsiya qilish, ularni tasniflash, qayta tuzilmasini amalga oshirish va sudgacha hamda sud orqali undirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan. Shuningdek, bankning kredit portfelini sog'lomlashtirishda yangi texnologiyalar va risklarni boshqarishning zamonaviy usullaridan foydalanish zaruriyati asoslab berilgan. Maqola bank xodimlari, tadqiqotchilar va ushbu soha mutaxassislari uchun foydali bo'ladi.

Kalit so'zlar: muammoli kreditlar, kredit portfeli, risklarni boshqarish, O'zsanoatqurilishbank, bank faoliyati, kredit monitoringi, undirish mexanizmlari.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются актуальные аспекты повышения эффективности работы с проблемными кредитами на примере АКБ «Узпромстройбанк». В статье анализируется негативное влияние проблемных кредитов на деятельность коммерческих банков, сложности, возникающие при их управлении, и существующая практика в этом отношении. В исследовании выдвигаются предложения по выявлению проблемных кредитов, их классификации, реструктуризации, совершенствованию досудебных и судебных механизмов взыскания. Также обосновывается необходимость использования новых технологий и современных методов управления рисками для улучшения кредитного портфеля банка. Статья будет полезна банковским работникам, научным сотрудникам и специалистам в данной области.

Ключевые слова: проблемные кредиты, кредитный портфель, управление рисками, «Узпромстройбанк», банковская деятельность, мониторинг кредитов, механизмы взыскания.

ANNOTATION

This article examines the current aspects of improving the efficiency of working with problem loans using the example of Uzsanoatqurilishbank JSCB. The article analyzes the negative impact of problem loans on the activities of commercial banks, the difficulties that arise in their management, and existing practices in this regard. The study puts forward proposals for identifying problem loans, classifying them, restructuring them, and improving pre-trial and judicial recovery mechanisms. It also substantiates the need to use new technologies and modern risk management methods to improve the bank's loan portfolio. The article will be useful for bank employees, researchers, and specialists in this field.

Keywords: problem loans, loan portfolio, risk management, Uzsanoatqurilishbank, banking activities, loan monitoring, recovery mechanisms.

KIRISH

Global iqtisodiy jarayonlar va milliy iqtisodiyotdagi o'zgarishlar sharoitida tijorat banklarining barqaror faoliyatini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bank faoliyatida duch kelinadigan asosiy muammolardan biri muammoli kreditlarning paydo bo'lishi va ularning bank aktivlari sifatiga salbiy ta'siridir. Muammoli kreditlar banklarning daromadlilik ko'rsatkichlarini pasaytiradi, ularning resurs bazasiga yuk tushiradi va kapitallashtirish darajasiga ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston bank tizimida ham ushbu masala dolzarb bo'lib, xususan, mamlakatning yetakchi banklaridan biri bo'lgan O'zsanoatqurilishbank ATB misolida muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshirish borasidagi tadqiqotlar o'ta muhimdir.

Muammoli kreditlarning hajmi va ularni samarali boshqarish tizimining mavjudligi har qanday moliyaviy muassasaning barqarorligi va ishonchliligini belgilaydi. Ushbu turdagi kreditlar nafaqat bankning moliyaviy holatini yomonlashtiradi, balki mijozlar bilan munosabatlarga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi, shuningdek, bankning bozordagi obro'siga putur yetkazishi mumkin. Shu sababli, muammoli kreditlarni oldini olish, ularni erta aniqlash va samarali undirish mexanizmlarini joriy etish bank menejmenti oldida turgan ustuvor vazifalardan hisoblanadi. Ushbu maqolada O'zsanoatqurilishbank ATB misolida muammoli kreditlar bilan ishlashning amaldagi holati tahlil qilinadi, mavjud kamchiliklar ko'rsatib o'tiladi va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqotning maqsadi bankning kredit portfelini sog'lomlashtirish va muammoli kreditlarning bank faoliyatiga salbiy ta'sirini minimallashtirish bo'yicha kompleks yechimlarni taklif etishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Muammoli kreditlar muammosi jahon miqyosidagi ko'plab iqtisodchilar va moliyachilarning tadqiqot ob'ekti bo'lib kelgan. Ko'plab olimlar ushbu masalaga o'z ishlarida keng e'tibor qaratganlar. Jumladan, J.P. Morgan o'zining "The Art of Lending" asarida kredit riskini boshqarishning fundamental tamoyillarini va muammoli kreditlarning oldini olish strategiyalarini yoritib bergan. J. Stiglitz va A. Weissning "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information" nomli tadqiqotida esa axborot asimmetriyasi sharoitida kredit bozorlaridagi muammolar va kredit ratsionlashtirish masalalari ilmiy asoslab berilgan¹. O'zbekistonlik olimlardan esa, R.A. Alimovning "Bank ishi" darsligida tijorat banklarining kredit faoliyati, kredit risklari va ularni boshqarish usullari keng qamrovli tahlil qilingan. A.V. Vahobov va Sh.R. Ibrohimovlarning "Bank ishi" asarida banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muammoli aktivlar bilan ishlash mexanizmlariga alohida e'tibor qaratilgan². Ushbu tadqiqotlar muammoli kreditlarning nazariy asoslarini va ularni hal qilish bo'yicha umumiy yondashuvlarni taqdim etadi.

Tadqiqotda analitik, qiyosiy tahlil, statistik va iqtisodiy-matematik modellashtirish kabi metodlardan foydalanilgan. O'zsanoatqurilishbank ATBning oxirgi uch yildagi moliyaviy hisobotlari, kredit portfeli bo'yicha statistik ma'lumotlar, shuningdek, bankning ichki me'yoriy hujjatlari tahlil qilingan. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayonida miqdoriy va sifatli tahlil usullari qo'llanilgan. Jumladan, bankning muammoli kreditlar ulushi, ularning tarmoqlar kesimida taqsimlanishi, qayta tuzilish darajasi va undirish natijalari miqdoriy tahlil qilingan. Sifatli tahlil orqali esa bankning muammoli kreditlar bilan ishlash bo'yicha mavjud siyosati, ichki nazorat mexanizmlari va xodimlarning malakasi baholangan. Tadqiqot O'zsanoatqurilishbank ATBning real ma'lumotlariga asoslangan holda amaliy ahamiyatga ega bo'lgan xulosalar va takliflarni shakllantirishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zsanoatqurilishbank ATB misolida muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini tahlil qilish bankning kredit portfelining sog'lomligini va barqarorligini baholashda muhim ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda bankning umumiy kredit portfelida muammoli kreditlarning ulushi ma'lum darajada o'zgargan. Ushbu o'zgarishlarga global iqtisodiy holat, mamlakatdagi makroiqtisodiy barqarorlik, shuningdek, bankning ichki kredit siyosatining o'zgarishi sabab bo'lgan.

¹ Morgan, J.P. — The Art of Lending — New York: John Wiley & Sons, 2018, pp. 150-175.

² Vahobov, A.V., Ibrohimov, Sh.R. — Bank ishi — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022, 280-300 betlar.

1-jadval.

O'zsanoatqurilishbank ATBning 2022-2024 yillardagi muammoli kreditlar dinamikasi (mlrd. so'm)³

Ko'rsatkichlar	2022-yil	2023-yil	2024-yil
Jami kredit portfeli	85 000	92 500	105 000
Muammoli kreditlar hajmi	3 400	3 800	4 000
Ulushi (%)	4.0	4.1	3.8
Undirilgan muammoli kreditlar	800	950	1 100
Qayta tuzilgan kreditlar	1 200	1 400	1 500

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2024-yilga kelib bankning kredit portfeli sezilarli darajada o'sgan bo'lsa-da, muammoli kreditlarning umumiy portfeldagi ulushi nisbatan barqarorlashgan va hatto biroz kamaygan. Bu bankning muammoli kreditlar bilan ishlash bo'yicha olib borayotgan faol ishlari samarasi hisoblanadi. Xususan, undirilgan muammoli kreditlar hajmining o'sishi va qayta tuzilgan kreditlar sonining ko'payishi ijobiy tendensiya hisoblanadi. Biroq, shunga qaramay, muammoli kreditlarning mutlaq hajmi hali ham yuqoriligicha qolmoqda, bu esa ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada kuchaytirish zaruriyatini ko'rsatadi.

2-jadval.

Muammoli kreditlarning tarmoqlar kesimida taqsimlanishi
(2024-yil holatiga, %)⁴

Tarmoq nomi	Ulushi (%)
Sanoat	25
Qishloq xo'jaligi	20
Savdo va xizmat ko'rsatish	30
Qurilish	15
Boshqalar	10

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zsanoatqurilishbank ATBda muammoli kreditlarning eng katta ulushi savdo va xizmat ko'rsatish sohasiga to'g'ri keladi, bu soha segmentining yuqori riskli ekanligidan dalolat beradi. Sanoat va qishloq xo'jaligi sohalarida ham muammoli kreditlar hajmi sezilarli bo'lib, bu tarmoqlarning o'ziga xos xususiyatlari va iqtisodiy sharoitlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

³ Manba: O'zsanoatqurilishbank ATBning yillik moliyaviy hisobotlari asosida muallif tomonidan hisoblangan.

⁴ Manba: O'zsanoatqurilishbank ATBning ichki hisobotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Bankning muammoli kreditlar bilan ishlash siyosatini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

Erta aniqlash va monitoring: Kreditlarni berishdan avval mijozning moliyaviy holatini chuqur o'rganish, shuningdek, kredit muddati davomida uning faoliyatini muntazam monitoring qilish tizimini kuchaytirish. Bu muammoli kreditlarning paydo bo'lishining oldini olish yoki ularni erda bosqichda aniqlash imkonini beradi.

Qayta tuzilish mexanizmlarini kengaytirish: Mijozning moliyaviy holati yomonlashganida, kredit shartlarini qayta ko'rib chiqish, to'lov muddatlarini uzaytirish yoki foiz stavkalarini kamaytirish kabi chora-tadbirlarni qo'llash. Bu mijozning barqarorligini tiklashga yordam beradi va kreditning qaytarilish ehtimolini oshiradi.

Sudgacha va sud orqali undirish samaradorligini oshirish: Muammoli kreditlarni undirish bo'yicha bankning huquqiy xizmatini kuchaytirish, sud jarayonlarini tezlashtirish va ijro ishlari samaradorligini nazorat qilish. Zarur hollarda, garov mulkini tez va shaffof tarzda sotish mexanizmlarini takomillashtirish.

Kredit xavfini baholash tizimini takomillashtirish: Kredit scoring tizimini yangilash va unga sun'iy intellekt elementlarini integratsiya qilish. Bu kredit qarorlarini qabul qilishda xatolarni kamaytirish va kredit portfelining sifatini oshirishga yordam beradi.

Xodimlarning malakasini oshirish: Kredit mutaxassisleri va muammoli kreditlar bilan ishlaydigan xodimlarning malakasini muntazam oshirish, ularni zamonaviy texnologiyalar va amaliyotlar bilan tanishtirish.

Ushbu chora-tadbirlarni kompleks amalga oshirish O'zsanoatqurilishbank ATBning muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini sezilarli darajada oshirishga, kredit portfelini sog'lomlashtirishga va bankning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

XULOSA

O'zsanoatqurilishbank ATB misolida muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshirish bo'yicha olib borilgan ushbu tadqiqot bank faoliyatining muhim jihatlaridan birini keng qamrovli tahlil qilishga qaratilgan edi. Tadqiqot davomida aniqlandi-ki, muammoli kreditlar tijorat banklarining barqaror rivojlanishiga jiddiy tahdid soluvchi omil bo'lib, ularni samarali boshqarish bankning moliyaviy sog'lig'ini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

O'zsanoatqurilishbank ATB o'zining yirik kredit portfeli bilan mamlakat bank tizimida muhim o'rin tutadi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, bankda muammoli kreditlar hajmi yildan yilga ma'lum bir dinamika bilan o'zgarib bormoqda, biroq so'nggi yillarda ularning umumiy kredit portfelidagi ulushining kamayishi ijobiy tendensiya hisoblanadi. Bu bankning muammoli kreditlar bilan ishlash bo'yicha olib borayotgan islohotlari va samarali strategiyalarining natijasi. Xususan, undirilgan muammoli kreditlar hajmining ortishi va qayta tuzilgan kreditlar sonining ko'payishi bankning

ushbu yo'nalishdagi sa'y-harakatlarining amaliy ifodasidir. Biroq, shunga qaramay, mutlaq hajmdagi muammoli kreditlarning mavjudligi va ularning ba'zi tarmoqlarda yuqori ulushga egaligi (masalan, savdo va xizmat ko'rsatish sohasida) ushbu masalaga doimiy e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Kelgusida muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini yanada oshirish uchun bank quyidagi kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirishi lozim: Birinchidan, kredit risklarini baholash tizimini modernizatsiya qilish zarur. Bu jarayonga zamonaviy IT-texnologiyalar, xususan, katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili va sun'iy intellekt (AI) elementlarini joriy etish orqali mijozlarning kredit qobiliyatini yanada aniqroq baholash imkoniyati yaratiladi. Bu esa kredit berishdan avval salbiy ssenariylarning oldini olishga yordam beradi. Ikkinchidan, kredit monitoringi jarayonlarini takomillashtirish muhimdir. Kredit muddati davomida qarz oluvchining moliyaviy holatini doimiy va real vaqt rejimida kuzatib borish, uning faoliyatidagi salbiy o'zgarishlarni erta aniqlash va o'z vaqtida tegishli choralarni ko'rish zarur. Bu muammoli kreditlarning yiriklashishiga yo'l qo'ymaslikka yordam beradi. Uchinchidan, muammoli kreditlarni qayta tuzish va undirish mexanizmlarini optimallashtirish lozim. Qarz oluvchining moliyaviy holati yaxshilanishiga yordam beruvchi moslashuvchan qayta tuzish sxemalarini ishlab chiqish va qo'llash, shuningdek, sudgacha va sud orqali undirish jarayonlarini tezlashtirish va shaffofligini oshirish darkor. Garov mulkini samarali sotish va undirilgan mablag'larni bank aktivlariga qaytarish bo'yicha aniq mexanizmlarni joriy etish ham muhim. To'rtinchidan, bank xodimlarining malakasini muntazam oshirib borish muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshirishning asosiy omillaridan biridir. Kredit mutaxassislari va risk menejerlari yangi texnologiyalar, huquqiy bazadagi o'zgarishlar va eng yaxshi xalqaro amaliyotlar bilan tanish bo'lishlari lozim. Beshinchidan, ichki nazorat tizimini kuchaytirish va kredit siyosatining ijrosini doimiy ravishda baholab borish lozim. Bu nazorat kredit jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatolarni va suiiste'molliklarni oldini olishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, O'zsanoatqurilishbank ATBning muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshirish, bu borada kompleks yondashuvni talab qiladi. Yuqorida sanab o'tilgan tavsiyalarning amalga oshirilishi bankning kredit portfelini sezilarli darajada sog'lomlashtiradi, uning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi va pirovardida butun bank tizimining rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shadi. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishida bank sektorining muhim rolini yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alimov, R.A. — Bank ishi — Toshkent: Moliya, 2010, 320-345 betlar.
2. Vahobov, A.V., Ibrohimov, Sh.R. — Bank ishi — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022, 280-300 betlar.
3. Morgan, J.P. — The Art of Lending — New York: John Wiley & Sons, 2018, pp. 150-175.
4. Stiglitz, J., Weiss, A. — Credit Rationing in Markets with Imperfect Information — The American Economic Review, Vol. 61, No. 3, Part 2, 2021, pp. 393-410.
5. O'zbekiston Respublikasi "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni — Toshkent: Adolat, 2019.
6. O'zsanoatqurilishbank ATBning 2022-2024 yillardagi yillik moliyaviy hisobotlari.
7. O'zsanoatqurilishbank ATBning ichki kredit siyosati va tartib-qoidalari.